

Nederland in 2012

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Textcetera, Den Haag

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Omslag

Textcetera, Den Haag

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Den Haag/Heerlen 2013.
Verveelvoudiging is toegestaan,
mits het CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

Het jaar 2012 heeft niet de economische opleving gebracht waarop werd gehoopt. Ook in 2012 voelde Nederland namelijk de gevolgen van de aanhoudende laagconjunctuur. Net als in 2009 kromp onze economie ten opzichte van een jaar eerder. Op de woningmarkt liepen de prijzen en de verkopen verder terug. Ook de consumptie van huishoudens nam verder af. Het consumentenvertrouwen lag laag, mede omdat het reëel beschikbare inkomen voor het vijfde jaar op rij achteruit ging. De crisis werd ook op het persoonlijke vlak steeds meer merkbaar. Meer mensen werden werkloos. Zelfs het aantal huwelijken en geboortes liep terug.

De export deed het wèl redelijk en hield daarmee de krimp van de economie in 2012 beperkt. Met een enkele sector, zoals de sterk internationaal georiënteerde chemie, ging het goed. Ook nam het aantal zelfstandigen verder toe. Goed nieuws is verder dat onze veiligheid er de laatste jaren op vooruit is gegaan. Ook zijn we ons minder onveilig gaan voelen. De crisis heeft een merkbare verandering teweeggebracht in onze politieke opvattingen. De steun voor beperking van de hypotheekrenteaftrek is toegenomen. Bovendien pleiten meer mensen voor het verlagen van de belastingen, desnoods ten koste van een aantal voorzieningen.

In deze nieuwe publicatie *Nederland in 2012* brengt het CBS een eerste overzicht van deze en andere ontwikkelingen in 2012. Eerder in het jaar en breder dan u van ons gewend bent. Deze tijd vraagt meer dan ooit om actuele cijfers, waarmee een snelle reactie op de ontwikkelingen en reflectie mogelijk zijn. Wij hopen daar met deze publicatie een bijdrage aan te leveren.

Directeur-Generaal van de Statistiek
Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, april 2013

Inhoud

1	Bevolking	7
2	Economie	11
3	Buitenlandse handel	15
4	Werkgelegenheid	19
5	Beroepsbevolking	23
6	Sociale zekerheid	27
7	Prijzen	31
8	Woningmarkt	35
9	Huishoudens	39
10	Ondernemingen	43
11	Overheid	47
12	Internationale vergelijking	51
13	Financiële markten	55
14	Veiligheid	59
15	Opinies	63
	Gebeurtenissen in 2012	67

1

Bevolking

Bevolking groeit minder hard

- Laagste natuurlijke aanwas sinds 1871
- Immigratie gedaald, emigratie gestegen
- Minder huwelijken, meer echtscheidingen

Natuurlijke aanwas historisch laag

Op 1 januari 2013 telde ons land bijna 16,8 miljoen inwoners, 48 duizend meer dan een jaar eerder. De bevolkingsgroei in 2012 is daarmee beduidend lager dan die in voorgaande jaren. Aan deze relatief bescheiden groei droegen zowel de natuurlijke aanwas – geboorte minus sterfte – als het migratiesaldo bij. De natuurlijke aanwas was met 35 duizend sinds 1871 niet zo laag. Het aantal geboorten daalde in een jaar tijd met 5 duizend naar 175 duizend, het laagste aantal sinds medio jaren tachtig. Het aantal overledenen steeg tegelijk met 5 duizend naar 141 duizend. Bij deze hogere sterfte speelden de kou in februari en in mindere mate de griepgolf in maart een belangrijke rol.

Aandeel migratie in bevolkingsgroei bescheiden

Ook het migratiesaldo – het verschil tussen immigratie en emigratie – nam sterk af in 2012. Daardoor kwamen er per saldo slechts 13 duizend inwoners bij, 17 duizend minder dan in 2011. De immigratie daalde voor het eerst sinds 2006, terwijl de emigratie verder toenam. De emigratie van mensen uit de traditionele herkomstlanden (Turkije, Marokko, Suriname en de voormalige Nederlandse Antillen) viel zelfs iets hoger uit dan de immigratie uit deze landen.

69 duizend huwelijken gesloten en 33 duizend ontbonden

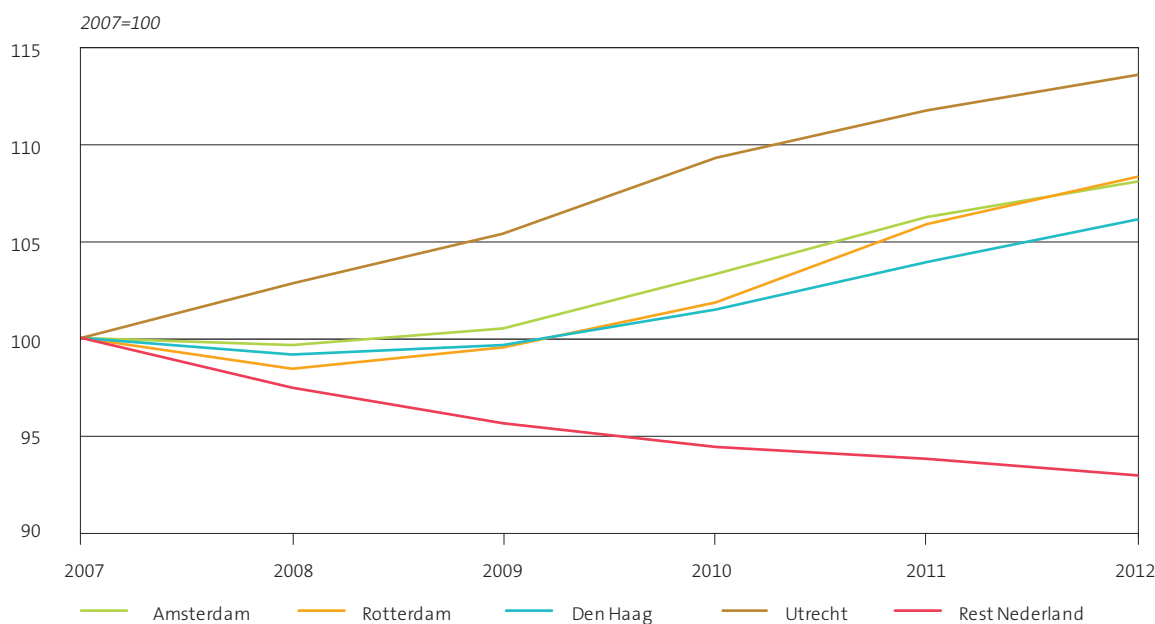
Minder huwelijken en geregistreerde partnerschappen

In 2012 daalde het aantal huwelijken met ruim 2 duizend tot 69 duizend. Anders dan in eerdere jaren vond geen compensatie plaats door meer geregistreerde partnerschappen. Deze daalden in 2012 eveneens licht, tot circa 9 duizend. Echtscheidingen kwamen daarentegen iets vaker voor. Ruim 33 duizend paren lieten in 2012 hun huwelijk ontbinden. Deze ontwikkelingen op het terrein van relatievorming en -ontbinding houden mogelijk verband met de crisis.

Meer jonge kinderen in vier grote steden

Steeds meer kinderen worden geboren in de vier grote steden. Vooral het aantal kinderen jonger dan zes jaar dat in de zeer sterk stedelijke buurten van de vier grote steden – vaak de oude stadscentra – opgroeit, is na 2007 sterk toegenomen. De sinds 2008 verslechterde koopwoningmarkt speelt hierbij mogelijk een rol. Voor jonge paren is het na de komst van een kind minder gemakkelijk geworden om door te stromen naar een huis van hun voorkeur. Sinds de eeuwwisseling is in de vier grote steden het aandeel jonge kinderen gestegen tot 6,3 procent in 2012. In de rest van Nederland nam dit aandeel af naar 5,4 procent.

Kinderen tot 6 jaar woonachtig in de vier grote steden en in de rest van Nederland

Bevolkingsontwikkeling

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
<i>x 1 000</i>						
Levendgeborenen	181	185	185	184	180	175
Overledenen	133	135	134	136	136	141
Immigratie	117	144	146	154	163	156
Emigratie	123	118	112	121	133	143
Huwelijken	72	75	73	75	72	69
Geregistreerde partnerschappen	7	8	9	10	10	9
Echtscheidingen	32	32	31	33	33	33
Natuurlijke aanwas	48	49	51	48	44	35
Migratiesaldo	-6	26	34	33	30	13
Bevolkingsgroei	47	80	89	81	75	48

2

Economie

Economie krimpt

- Eerste jaarkrimp economie sinds 2009
- Consumptie huishoudens en investeringen dalen
- Bouw en aanschaf duurzame goederen sterk teruggevallen

Krimp economie

De economie is in 2012 met 1,0 procent gekrompen ten opzichte van een jaar eerder. Dit is de eerste jaarkrimp sinds 2009, toen het bbp met 3,7 procent slonk. De consumptie door huishoudens bleef gestaag dalen. Vergeleken met 2011 werd er 1,4 procent minder geconsumeerd. De investeringen liepen met 4,6 procent terug. De opleving van de investeringen in 2011 is daarmee voorbij. De overheidsconsumptie bleef stabiel. Alleen de invoer en de uitvoer lieten nog een behoorlijke groei zien van rond de 3 procent.

Sterke achteruitgang bouwinvesteringen

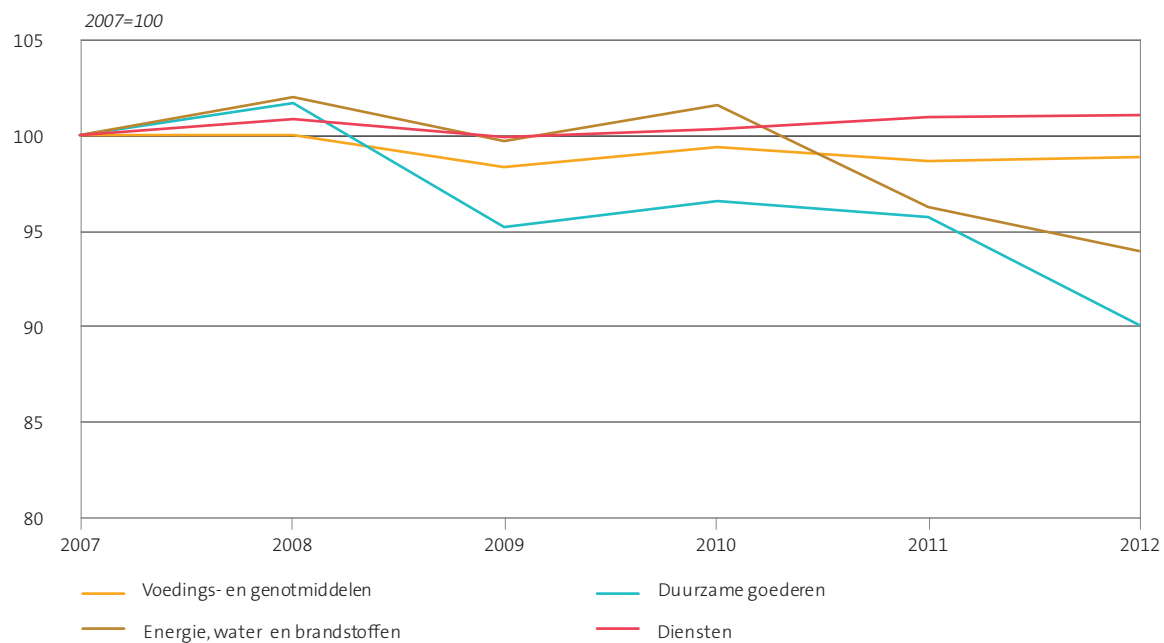
Na twee jaar van forse krimp trokken de investeringen in 2011 nog aan. Daar was in 2012 niets meer van over. De investeringen kwamen daardoor nog verder onder het niveau van 2007 uit. Op computers en vervoermiddelen na werd in 2012 over de hele linie minder geïnvesteerd. De teruggang was echter het sterkst in de bouw. De investeringen in woningen daalden met bijna 10 procent, die in bedrijfsgebouwen met 6 procent en de investeringen in grond-, weg- en waterbouwkundige werken, die vooral door de overheid worden gedaan, met 6 procent. Doordat de overheid aan het begin van de crisis infrastructurele projecten vervroegd liet uitvoeren om de economie te stimuleren, groeiden de overheidsinvesteringen in 2009 nog wel. Vanaf 2010 vielen ze echter sterk terug.

Consumptie van huishoudens 3 procent onder het niveau van 2007

Aanschaf auto's en meubelen ver weggezakt

De consumptie door huishoudens viel fors terug in 2009, herstelde licht in 2010, maar kromp daarna weer verder. In 2012 was de consumptie 3 procent lager dan in 2007. De aankoop van duurzame goederen daalde tot 10 procent onder het niveau van 2007. Met name de aanschaf van auto's, meubelen en andere goederen voor in huis zakte in. Daarnaast werd er minder (privé) getankt dan vijf jaar eerder, en ook op genotmiddelen werd bezuinigd. Doordat de winter van 2007 zeer mild was, werd in de winters die volgden naar verhouding wel meer aardgas verbruikt. Ook aan huisvesting en zorg werd meer uitgegeven.

Consumptie van huishoudens

Bruto binnenlands product en bestedingen

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
% volumemutaties						
Bruto binnenlands product (bbp)	3,9	1,8	-3,7	1,6	1,0	-1,0
Invoer van goederen en diensten	5,6	2,3	-7,1	10,2	3,6	3,1
Uitvoer van goederen en diensten	6,4	2,0	-7,7	11,2	3,9	3,3
Consumptie huishoudens	1,8	1,3	-2,1	0,3	-1,0	-1,4
Consumptie overheid	3,5	2,8	5,0	0,7	0,1	0,0
Investerings	5,5	4,5	-12,0	-7,2	5,7	-4,6

3

Buitenlandse
handel

Belang uitvoer toegenomen

- Uitvoer groeit verder door
- Vooral wederuitvoer blijft toenemen
- Belang zuidelijke eurolanden afgenomen

Krimp uitvoer in 2009 ruimschoots goedge maakt

In 2012 groeide de omvang van de export met 3,3 procent. Deze kwam daardoor uit op een waarde van 525 miljard euro. Doordat de consumptie en de investeringen sinds het uitbreken van de crisis zijn teruggelopen, is het belang van de groei van de uitvoer voor de economie verder toegenomen. Alleen in 2009 viel de uitvoer terug, maar dit verlies werd een jaar later al meer dan goedge maakt. De toename van de export na 2009 kwam vooral op het conto van de wederuitvoer. Hieronder vallen geïmporteerde goederen die na een kleine bewerking weer worden uitgevoerd. In 2010 steeg de wederuitvoer met bijna 18 procent, daarna zette de groei in bescheidener tempo door. Door de wederuitvoer nam ook de invoer sterk toe. In 2012 lag deze 12,0 procent boven het niveau van 2007.

Bijdrage wederuitvoer aan Nederlandse economie bescheiden

Hoewel de waarde van de wederuitvoer van goederen die van de uitvoer van Nederlandse goederen evenaart, is de bijdrage ervan aan de Nederlandse economie beduidend kleiner. Eén euro wederuitvoer vertegenwoordigt een toegevoegde waarde van ongeveer 8 eurocent, terwijl één euro uitvoer van Nederlandse producten 54 eurocent bijdraagt aan ons bbp. Ook de export van diensten is sinds 2007 toegenomen, ondanks een lichte daling in 2009. In 2012 groeide de waarde van de dienstenexport echter nauwelijks meer. Van de totale uitvoer bestaat een vijfde uit diensten.

Vooraf minder drank, tabak, machines en vervoersmiddelen naar Zuid-Europa

Uitvoer naar zuidelijke eurolanden groeit niet meer

De uitvoer stijgt vooral dankzij de vraag in landen buiten de eurozone. Vanwege de vraaguitval in de zuidelijke eurolanden groeit de export naar die landen helemaal niet meer. De gezamenlijke waarde van de export naar Portugal, Griekenland, Spanje en Italië ligt al drie jaar op het niveau van 2007. De goederenexport naar deze landen daalde in 2012 met 1,5 procent. Vooral de uitvoer van drank, tabak, machines en vervoersmiddelen liep terug. De export van diensten naar Zuid-Europa nam echter toe met 2,6 procent. In 2012 waren de Zuid-Europese landen goed voor 7,7 procent van de export.

Uitvoerwaarde van goederen en diensten naar bestemming

Internationale handel in goederen en diensten

	Volume						Waarde
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012
	2007=100						mln euro
Uitvoer	100	102	94	105	109	112	524 719
goederen	100	101	92	104	108	112	420 642
eigen productie	100	98	89	97	99	100	211 214
wederuitvoer	100	105	94	111	118	126	208 263
diensten	100	105	104	109	113	115	104 077
Invoer	100	102	95	105	109	112	471 606
goederen	100	102	92	104	108	112	370 387
diensten	100	104	106	110	112	114	101 219

4

Werkgelegenheid

Banen op de tocht

- Aantal banen terug op niveau 2007
- Meer zelfstandigen aan het werk
- Aantal vacatures verder afgenomen

Minder banen

Het aantal banen van werknemers liep in 2012 terug met 59 duizend. Doordat het aantal zelfstandigen verder opliep, bleef het totale banenverlies beperkt tot 10 duizend. Door de verslechterde economie daalt het aantal banen al vanaf eind 2011. De werkgelegenheid liep ook al in 2009 terug, maar op die krimp volgde een korte periode van herstel. Over het hele jaar gemiddeld lag het aantal banen van werknemers in 2012 op het niveau van 2007. Doordat in 2012 meer zelfstandigen aan het werk waren, lag het totaal aantal banen 1 procent hoger dan in 2007. Door een afname van het aantal gewerkte uren per zelfstandige, steeg het totale aantal gewerkte uren in deze periode maar met 0,4 procent.

Alleen werkgelegenheid in de zorg nog gegroeid

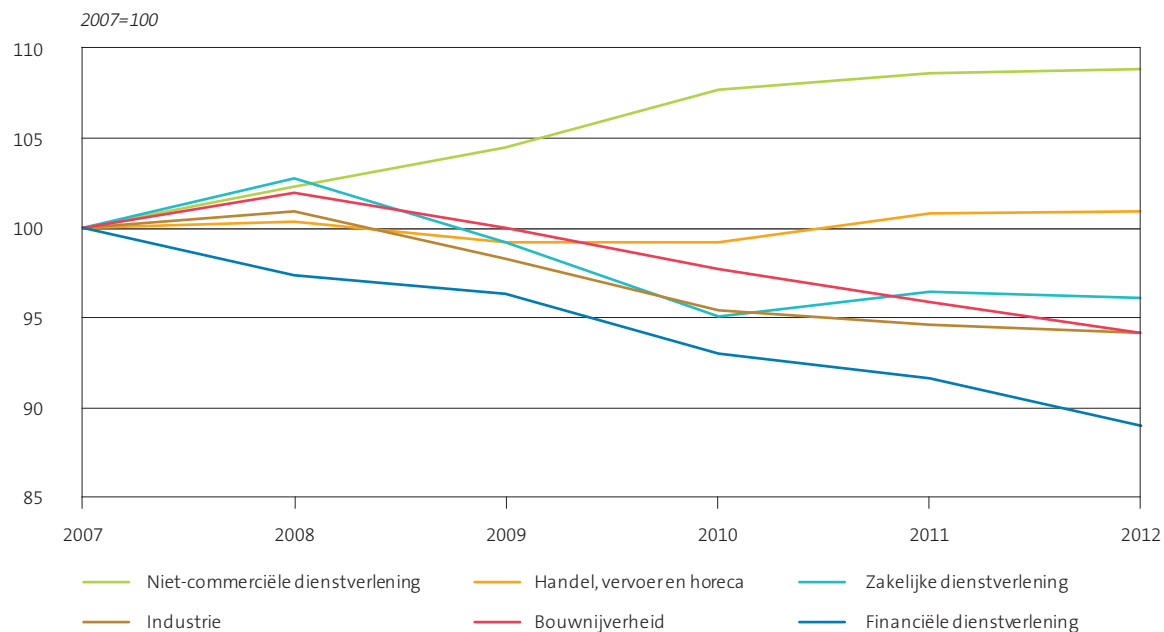
Het aantal banen had veel lager gelegen als de werkgelegenheid in de zorg de laatste jaren niet sterk was blijven groeien. In totaal kwamen er in de zorg in de jaren 2007-2012 bijna 200 duizend banen bij. Die banengroei begon in 2012 wel te stagneren. In veel andere bedrijfstakken – de bouw, industrie en financiële en zakelijke dienstverlening – daalde de werkgelegenheid in dezelfde periode fors.

In 2012 ook minder vacatures in de zorg

Vacatures gehalveerd

Ook het aantal openstaande vacatures is sterk afgenomen. Na een zeer sterke daling in 2009 en een verdere afname in 2010, was er in 2011 sprake van een kleine stijging. In 2012 daalde het aantal vacatures echter weer. Gemiddeld stonden er 112 duizend vacatures open. Dat is minder dan de helft van het aantal in 2007. De afname trof bijna alle bedrijfstakken, inclusief de zorg. Zowel het aantal ontstane als het aantal vervulde vacatures daalde van meer dan een miljoen in 2007 naar ruim 650 duizend in 2012.

Banen van werknemers en zelfstandigen in enkele bedrijfstakken

Werkgelegenheid

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
<i>x 1 000</i>						
Banen						
Banen, totaal	9 150	9 287	9 222	9 189	9 259	9 248
banen van werknemers	7 837	7 972	7 905	7 861	7 904	7 845
banen van zelfstandigen	1 313	1 315	1 317	1 328	1 354	1 403
Vacatures						
Openstaande vacatures	240	240	143	122	133	112
Ontstane vacatures	1 124	1 028	725	743	766	658
Vervulde vacatures	1 105	1 088	794	737	774	679

5

Beroepsbevolking

Werkloosheid opgelopen

- Ruim een half miljoen werklozen in 2012
- Vooral meer werkloze jongeren en oudere mannen
- Meer flexwerkers en zelfstandigen zonder personeel

Toename werkloosheid

De beroepsbevolking nam het afgelopen jaar in omvang toe tot bijna 7,9 miljoen personen. Dit is met name een gevolg van het grote aantal mensen dat de arbeidsmarkt betrad. Het aantal werklozen nam mede daardoor toe tot 507 duizend, wat neerkomt op 6,4 procent van de beroepsbevolking. De stijging van de werkloosheid begon in 2008. Ze bedroeg toen nog 3,8 procent. Vanaf begin 2010 daalde de werkloosheid korte tijd, waarna halverwege 2011 de stijging voortzette. De werkzame beroepsbevolking bestond in 2012 uit bijna 7,4 miljoen personen. Na een daling in 2009 was dit aantal de afgelopen jaren vrij stabiel. Wel steeg in 2012 de arbeidsparticipatie van ouderen, waar deze onder jongeren daalde.

Werkloosheid mannen nadert die van vrouwen

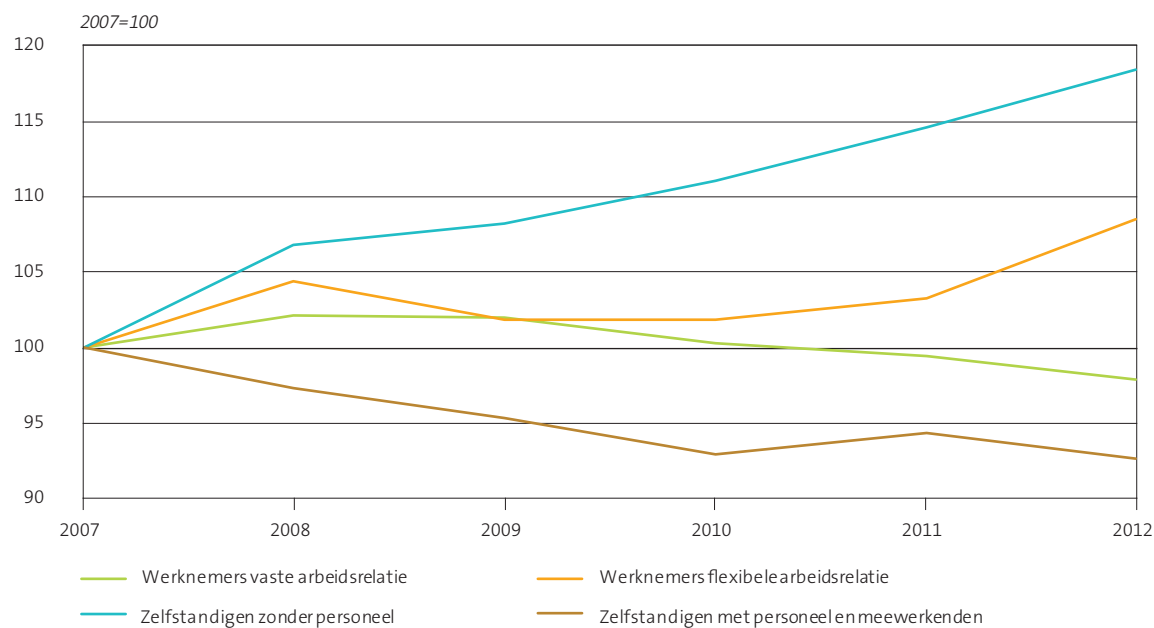
De toename van de werkloosheid trof zowel mannen als vrouwen en deed zich voor in alle leeftijdsgroepen. Onder mannen steeg de afgelopen jaren de werkloosheid echter sterker dan onder vrouwen. De werkloosheidspercentages van mannen en vrouwen zijn hierdoor dichterbij elkaar komen te liggen. In 2012 hadden met name jonge mannen en mannen van 45 tot 65 jaar geen werk. De werkloosheid onder deze leeftijdsgroepen kwam uit op respectievelijk 11,8 en 5,2 procent. Bij de vrouwen nam de werkloosheid het sterkst toe onder jonge vrouwen. Van deze groep was 13,4 procent werkloos.

Minder vaste werknemers, meer zelfstandigen zonder personeel

Samenstelling werkzame beroepsbevolking verandert

Hoewel de omvang van de werkzame beroepsbevolking de afgelopen jaren nauwelijks is veranderd, is de samenstelling wel veranderd. In 2012 waren er bijna 6,3 miljoen werknemers en 1,1 miljoen zelfstandigen. Vergeleken met 2011 is het aantal werknemers gedaald en het aantal zelfstandigen toegenomen. Het aantal werknemers met vast werk daalt al sinds 2010, terwijl het aantal met een flexibele arbeidsrelatie nog stijgt. Bij de zelfstandigen is het uitsluitend het aantal zelfstandigen zonder personeel dat al geruime tijd oploopt. Het aantal zelfstandigen met personeel is vrijwel stabiel gebleven.

Werkzame beroepsbevolking 15 tot 65 jaar, nationale definitie

Werkloze beroepsbevolking 15 tot 65 jaar, nationale definitie

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
<i>x 1 000</i>						
Werkloze beroepsbevolking						
Totaal	344	300	377	426	419	507
mannen	154	142	197	218	224	274
15 tot 25 jaar	40	40	55	53	42	52
25 tot 45 jaar	53	49	80	90	103	123
45 tot 65 jaar	61	53	62	76	79	99
vrouwen	190	158	180	208	195	233
15 tot 25 jaar	42	36	44	47	41	56
25 tot 45 jaar	87	71	79	91	81	97
45 tot 65 jaar	61	51	57	69	73	80
<i>% van de beroepsbevolking</i>						
Werkloosheid						
Totaal	4,5	3,8	4,8	5,4	5,4	6,4
mannen	3,5	3,2	4,5	5,0	5,2	6,3
15 tot 25 jaar	8,4	8,3	11,6	11,7	9,5	11,8
25 tot 45 jaar	2,4	2,3	3,8	4,4	5,1	6,1
45 tot 65 jaar	3,6	3,0	3,4	4,1	4,2	5,2
vrouwen	5,7	4,7	5,2	6,0	5,6	6,6
15 tot 25 jaar	10,1	8,5	10,4	11,7	10,2	13,4
25 tot 45 jaar	4,9	4,0	4,4	5,1	4,6	5,6
45 tot 65 jaar	5,4	4,3	4,6	5,3	5,4	5,7

6

Sociale zekerheid

Meer mensen in WW en bijstand

- Aantal werkloosheidsuitkeringen sinds 2008 verdubbeld
- Vooral meer jonge mannen in de bijstand
- Instroom jongeren in de bijstand afgeremd door aanscherping regels

Meer WW-uitkeringen

De werkloosheid liep in 2012 sterk op. Tegen het einde van het jaar werden 340 duizend werkloosheidsuitkeringen verstrekt, 70 duizend meer dan een jaar eerder en twee keer zoveel als eind 2008. De grootste stijging, met bijna 100 duizend uitkeringen, vond plaats in 2009. In 2010 en 2011 stabiliseerde het aantal WW-uitkeringen als gevolg van de bescheiden economische opleving. Ook het aantal bijstandsuitkeringen steeg flink gedurende de crisis. Eind 2012 werden 325 duizend bijstandsuitkeringen verstrekt, 66 duizend meer dan aan het begin van de crisis in 2008. Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen nam daarentegen af. Gedurende de hele periode 2008-2012 daalde dit aantal in totaal met 21 duizend.

Snel meer jongeren in de bijstand bij begin crisis

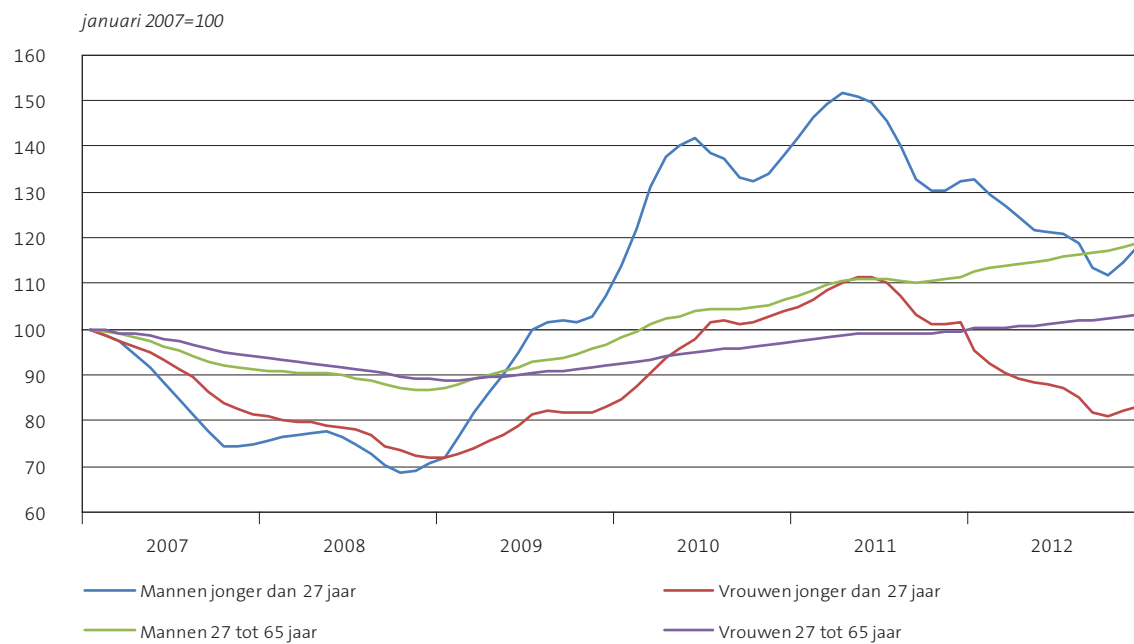
In het begin van de crisis nam het aantal jongeren dat in de bijstand terechtkwam snel toe. Jongeren zijn doorgaans nog maar kort werkzaam en hebben daardoor nog weinig WW-rechten opgebouwd. Daardoor zijn zij sneller op bijstand aangewezen. Bovendien zijn ze vaak alleenstaand waardoor ze niet kunnen terugvallen op het inkomen van een partner. Vooral onder jonge mannen steeg het aantal bijstandsuitkeringen. Dit komt doordat ze meer dan vrouwen actief zijn in bedrijfstakken die hard door de crisis getroffen werden, zoals de industrie, de bouw of de transportsector. Midden 2010 waren er ruim twee keer zoveel jonge mannen in de bijstand als begin 2008, het aantal jonge vrouwen met een bijstandsuitkering was ruim anderhalf keer zo hoog.

Jongeren verplicht tot zoeken naar werk of scholing

Instroom jongeren in de bijstand bemoeilijkt

Om de instroom van jongeren in de bijstand te beperken, zijn enkele maatregelen getroffen. Zo werd op 10 oktober 2009 de Wet investeren in jongeren (WIJ) van kracht, die vanaf de tweede helft van 2010 leidde tot een daling van het aantal bijstandsuitkeringen onder jongeren. Op 1 januari 2012 werd de instroom in de WIJ stopgezet en vanaf 1 juli werden de WIJ-uitkeringen omgezet in bijstandsuitkeringen. Willen jongeren tot 27 jaar in aanmerking komen voor bijstand, dan moeten ze vanaf 2012 eerst een maand actief op zoek zijn geweest naar werk of scholing. Hierdoor is het aantal jongeren in de bijstand vanaf de tweede helft van 2011 verder afgenomen. Dat het effect van deze maatregel al in 2011 was te merken, komt doordat gemeenten vooruitliepen op de invoering van de verplichte zoekperiode.

Bijstandsuitkeringen, maandcijfers

Uitkeringen, ultimo jaarcijfers

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
x 1 000						
Arbeidsongeschiktheid (AO)	846,6	837,5	834,1	831,9	824,5	816,9
Werkloosheid (WW)	192,0	170,8	269,9	263,7	269,9	340,2
Bijstand (WWB)	274,0	258,8	280,8	307,0	315,7	324,9

7

Prijzen

Inflatie opgelopen naar 2,5 procent

- Prijsstijging al twee jaar boven de 2 procent
- Energie en autobrandstoffen in 2012 flink duurder
- Roken sinds crisis meest in prijs gestegen

Inflatie boven doelstelling ECB

De inflatie is in 2012 uitgekomen op 2,5 procent. Dit is boven de doelstelling van de Europese Centrale Bank (ECB) om de inflatie rond 2 procent te houden. Sinds 2007, het jaar voordat de crisis uitbrak, zijn de consumentenprijzen gemiddeld met 2,0 procent gestegen. De inflatie van 2,5 procent in 2012 wordt voornamelijk veroorzaakt door de prijsstijgingen van energie en autobrandstoffen, die respectievelijk 6,4 procent en 7,3 procent duurder werden. Deze stijgingen werden gedeeltelijk veroorzaakt door de verhoging van het btw-tarief. De huren, die een groot deel uitmaken van de consumptie, waren gemiddeld 2,3 procent hoger dan een jaar eerder.

Autobrandstoffen kwart duurder dan in 2007

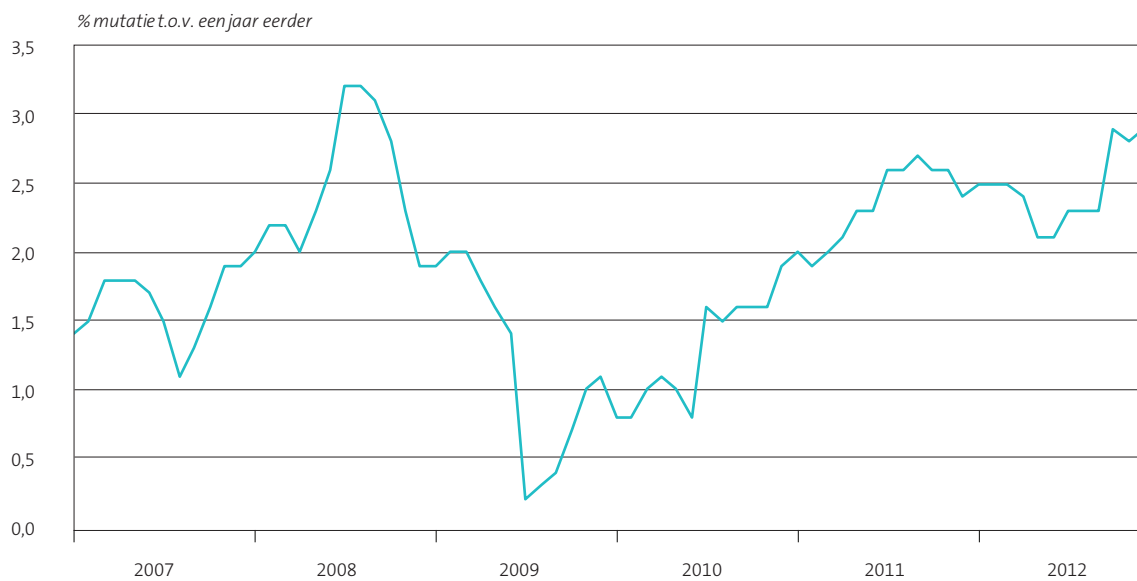
Door de financiële crisis daalde de vraag naar olie en ging de prijs van brandstoffen eind 2008 fors omlaag. Hierdoor daalden in 2009 ook de prijzen van gas en elektriciteit. Dit zorgde voor een lagere inflatie in dat jaar. Inmiddels is deze prijsdaling volledig tenietgedaan. De prijs van autobrandstoffen was in 2012 ruim een kwart hoger dan in 2007; gas en elektriciteit werden ruim 10 procent duurder.

Verhoging btw raakt 40 procent van de bestedingen

Ook entreekaartjes, koffie en cacao sterk in prijs gestegen

De belastingmaatregel met het grootste effect op de inflatie in 2012 was de aanpassing van het hoge btw-tarief van 19 naar 21 procent op 1 oktober. Hierdoor werden bijvoorbeeld benzine, gas en telefoneren duurder. Ruim 40 procent van de bestedingen van huishoudens vallen onder het hoge btw-tarief. De prijzen van sigaretten en shag zijn in afgelopen vijf jaar met bijna 40 procent het meest gestegen. Deze prijsstijging wordt met name veroorzaakt door accijnsverhogingen. Zonder belastingmaatregelen zou de prijsstijging van sigaretten en shag nauwelijks zijn uitgestegen boven het gemiddelde. Ook de prijzen van sieraden en horloges, entreekaartjes voor bioscoop en theater, koffie en cacao, en aanvullende ziektekostenverzekeringen stegen sneller dan gemiddeld. De prijzen van al deze producten waren in 2012 meer dan 30 procent hoger dan in 2007.

Consumentenprijzen, maandcijfers

Prijsverandering per categorie

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	%					
Totaal bestedingen	1,6	2,5	1,2	1,3	2,3	2,5
w.o.						
energie	4,1	3,1	0,8	-8,0	5,9	6,4
autobrandstoffen	3,1	6,4	-9,5	11,6	10,1	7,3
tabak	2,2	5,6	12,0	4,5	5,3	5,5
woninghuur	2,0	1,6	2,4	2,2	1,7	2,3
aanvullende ziektekostenverzekeringen	7,3	12,1	5,9	5,2	3,0	5,5

8

Woningmarkt

Woningmarkt verder ingezakt

- Ruim 40 procent minder woningen verkocht dan in 2007
- Sterkste prijsdaling in zeker achttien jaar
- Nieuwbouw sterk teruggelopen

Steeds minder woningen verkocht

De kredietcrisis heeft hard toegeslagen op de woningmarkt. In 2007 wisselden nog 200 duizend bestaande koopwoningen van eigenaar. In 2012 waren dat er maar 117 duizend. Dat komt neer op een daling van ruim 40 procent. Veel huishoudens zijn terughoudend geworden. Ze kopen minder snel een huis of wachten met verhuizen, omdat ze hun inkomen hebben zien dalen of zich zorgen maken over de toekomst. Ook geven kredietverstrekkers minder snel een hypotheek. De groei van de hypotheekschuld is dan ook vrijwel verdwenen. Ook de prijzen waarvoor woningen van de hand gaan, zijn sinds 2008 na jaren van stijging aanzienlijk gezakt. Eind 2012 waren de prijzen weer terug op het niveau van begin 2004. De prijsdaling in 2012 van gemiddeld 6 procent was de sterkste sinds het startpunt van de reeks in 1995. Ten opzichte van 2007 werden de bestaande koopwoningen ruim 10 procent goedkoper.

Duurdere woningen meest in prijs gezakt

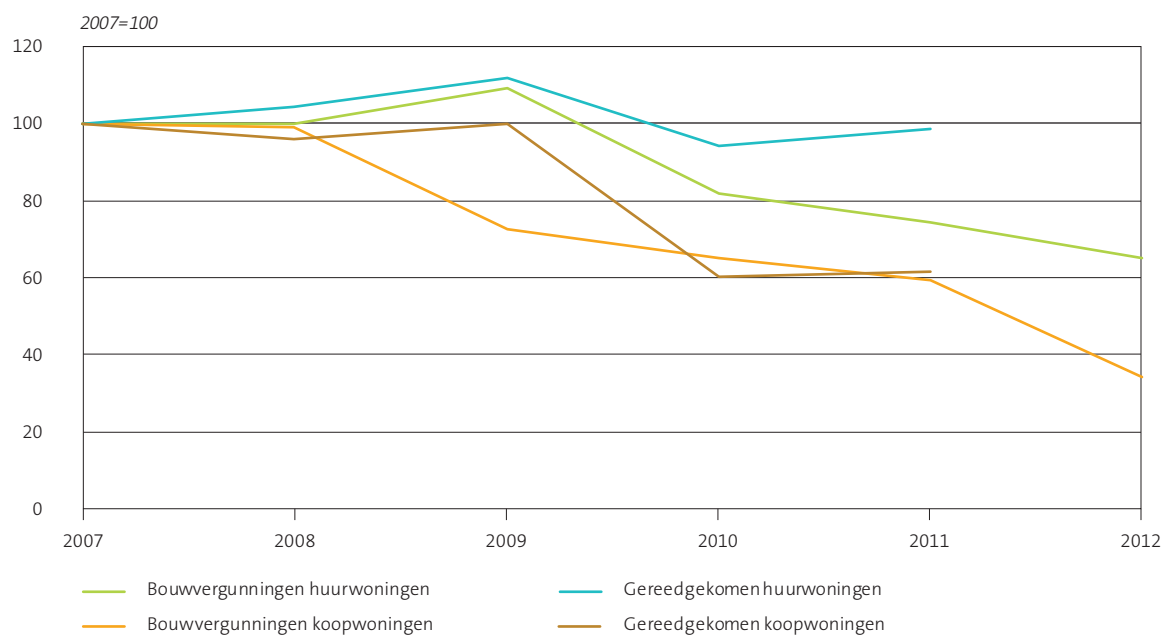
De relatief dure woningtypen – vrijstaande woningen en twee-onder-één-kap – zijn het sterkst in prijs gedaald. De prijzen lagen in 2012 zo'n 12 à 13 procent lager dan in 2007. Van tussenwoningen zijn de prijzen de afgelopen jaren het minst gezakt. De verkopen ervan zijn echter wel het meest teruggelopen. Desondanks gaan tussenwoningen nog het vaakst van de hand. Het minst teruggelopen is de verkoop van hoekwoningen.

Aantal bouwvergunningen met twee derde teruggelopen

Vooraf bouw van koopwoningen ingezakt

In 2012 werden maar 22 duizend vergunningen voor nieuw te bouwen koopwoningen verstrekt. In 2007 waren dat er nog 64 duizend. Het aantal gereedgekomen koopwoningen liep terug van 57 duizend in 2007 naar 35 duizend in 2011. Gemiddeld 90 procent van de vergunde koopwoningen wordt gerealiseerd. Ook de bouw van huurwoningen lijdt onder de crisis, maar de gevolgen zijn vooralsnog kleiner. Het aantal gebouwde huurwoningen was in 2011 nog vergelijkbaar met dat in 2007. Het aantal bouwvergunningen liep wel terug van 24 duizend in 2007 tot 15 duizend in 2012. Bij huurwoningen wijkt de realisatie nauwelijks af van het aantal verleende vergunningen. De tijd tussen het afgeven van een vergunning en het opleveren van een huur- of koopwoning is ongeveer twee jaar.

Nieuwbouw woningen

Verkopen en prijzen bestaande koopwoningen

	Eenheid	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Aantal transacties	<i>x 1 000</i>	202,4	182,4	127,5	126,1	120,7	117,3
Totale waarde verkoopprijzen	<i>mld euro</i>	50,3	46,5	30,4	30,2	29,0	26,6
Prijzen bestaande koopwoningen	<i>% ontwikkeling t.o.v. een jaar eerder</i>	4,3	2,9	-3,4	-1,9	-2,4	-5,9
eengezinswoning, totaal		4,2	2,8	-3,3	-2,2	-2,3	-5,9
tussenwoning		3,9	2,8	-2,7	-1,7	-2,0	-5,4
hoekwoning		4,0	2,7	-3,4	-1,8	-2,1	-5,9
2 onder 1 kap		3,8	2,8	-3,4	-2,5	-2,4	-6,5
vrijstaand		4,9	2,8	-4,1	-2,9	-2,9	-6,5
appartementen		4,5	3,5	-3,5	-1,3	-2,3	-6,1

Bron: CBS en Kadaster

9

Huishoudens

Huishoudens kunnen minder besteden

- Beschikbaar inkomen daalt voor vijfde jaar op rij
- Inflatie hoger dan loonstijging
- Hypotheekschuld stijgt nauwelijks meer

Verdere daling beschikbaar inkomen

Het reëel beschikbaar inkomen nam in 2012 met 3,2 procent af ten opzichte van een jaar eerder. Het was het vijfde jaar op rij waarin huishoudens minder te besteden hadden. In totaal is het reëel beschikbaar inkomen sinds het uitbreken van de kredietcrisis in 2008 met 5,0 procent gedaald. Meer werk, meer werknemers en loonstijgingen zijn doorgaans de drijvende krachten achter de stijging van het beschikbaar inkomen. Het aantal banen van werknemers liep in 2012 echter terug met 59 duizend. Daarbij was de gemiddelde cao-loonstijging 1,6 procent, terwijl de prijzen met gemiddeld meer dan 2 procent stegen. De inkomsten uit vermogen en die uit sociale uitkeringen, vooral werkloosheidsuitkeringen, gingen in 2012 wel verder omhoog.

Financiële bezittingen verder toegenomen

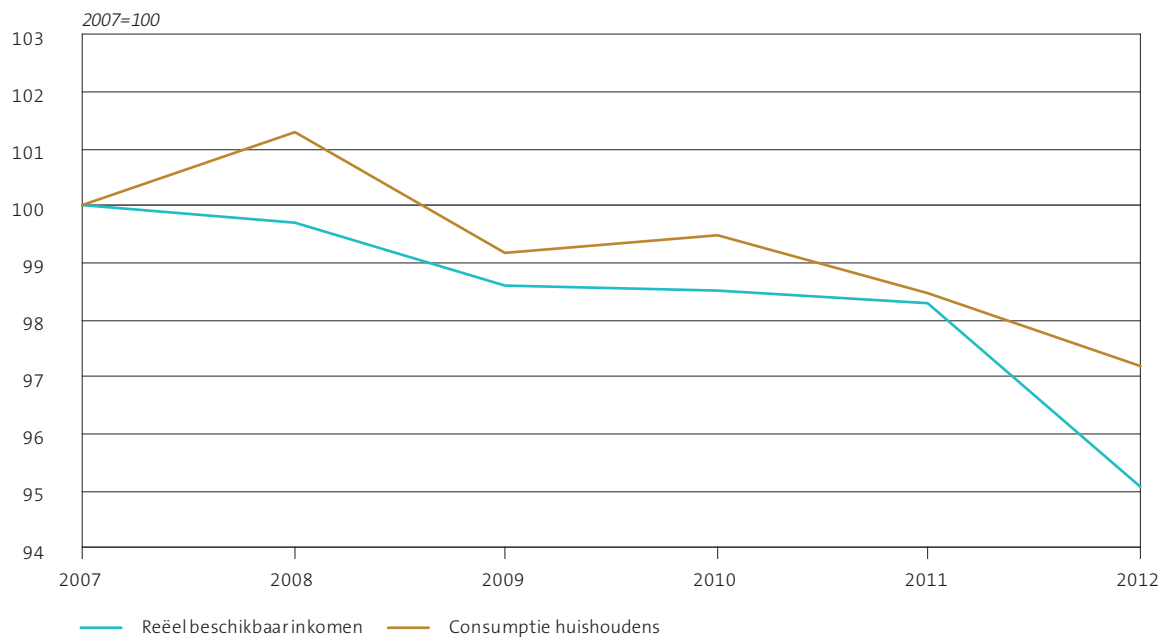
Ondanks de krimp van het reëel beschikbaar inkomen namen de financiële bezittingen van huishoudens met 152 miljard toe. Deze bezittingen bestaan vooral uit spaartegoeden, obligaties, aandelen en pensioenvoorzieningen. De spaartegoeden van huishoudens namen toe met 17 miljard euro. Omdat de aandelenkoersen omhoog gingen, steeg de waarde van het aandelenpakket van huishoudens met 12 miljard euro. De toename van het financieel bezit kwam echter vooral door de stijging met 127 miljard euro van de beleggingsportefeuille voor pensioenen. Die wordt weliswaar beheerd door pensioenfondsen en levensverzekeraars, maar gezien als het eigendom van huishoudens.

Financieel bezit hoger dan voor de crisis

Nauwelijks groei hypothecaire schuld

Tegenover de toegenomen financiële bezittingen zijn huishoudens per saldo maar op beperkte schaal nieuwe schulden aangegaan. In 2012 steeg de totale schuld met 25 miljard euro. De hypothecaire schuld steeg met slechts 1 miljard tot 671 miljard euro. Door de behoorlijke toename van de financiële bezittingen en de geringe toename van de schulden is het financieel vermogen van huishoudens gestegen met 127 miljard euro. In 2008 ging het financieel vermogen van huishoudens er 222 miljard op achteruit, maar dat is nadien ruimschoots goedge maakt. Het materieel vermogen van huishoudens is door het inzakken van de woningmarkt wél achteruitgegaan. Ten opzichte van 2007 zijn bestaande koopwoningen ruim 10 procent in waarde gedaald.

Consumptie van huishoudens en beschikbaar inkomen

Financiële bezittingen en schulden van huishoudens

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
<i>jaarmutatatie in mld euro</i>						
Financiële bezittingen	73	-184	170	135	64	152
w.o.						
spaartegoeden en overige deposito's	18	20	19	12	15	17
aandelen en overige deelnemingen	6	-68	39	14	-27	12
pensioenen en levensverz. voorzieningen	47	-120	110	106	68	127
Schulden	40	38	40	29	22	25
w.o. woninghypotheken	39	33	26	17	13	1
Financieel vermogen	32	-222	130	106	42	127

10

Ondernemingen

Bedrijven ondervinden de crisis

- Bouw het hardst onderuit
- Chemie behaalt wel goed resultaat
- Recordaantal faillissementen

Goederenproductie bedrijven gedaald

De productie van Nederlandse bedrijven is in 2012 voor het eerst sinds 2009 gekrompen. De productie van goederen daalde met 2,0 procent het hardst. Dit kwam voornamelijk doordat de bouw met 8,4 procent kromp. Sinds het begin van de crisis in 2008 is de productie in die sector al met 20 procent afgenomen. De industrie liet een lichte achteruitgang zien. Een positieve uitschieter binnen de industrie was de chemie. Deze sector, die sterk op het buitenland is gericht, groeide in 2012 met 6,9 procent en kwam daarmee weer boven het niveau van vóór de crisis uit. De commerciële dienstverlening ging met 0,8 procent achteruit. Binnen de commerciële dienstverlening krompen de uitzendbureaus met 3,1 procent het hardst. Hun productie lag daarmee 15 procent onder het niveau van 2008. De niet-commerciële dienstverlening groeide daarentegen ook in 2012 door. Deze groei komt volledig op conto van de gezondheids- en welzijnszorg, die daarmee ruim 20 procent boven het niveau van 2007 uitkwam.

Winst financiële vennootschappen bijna gehalveerd

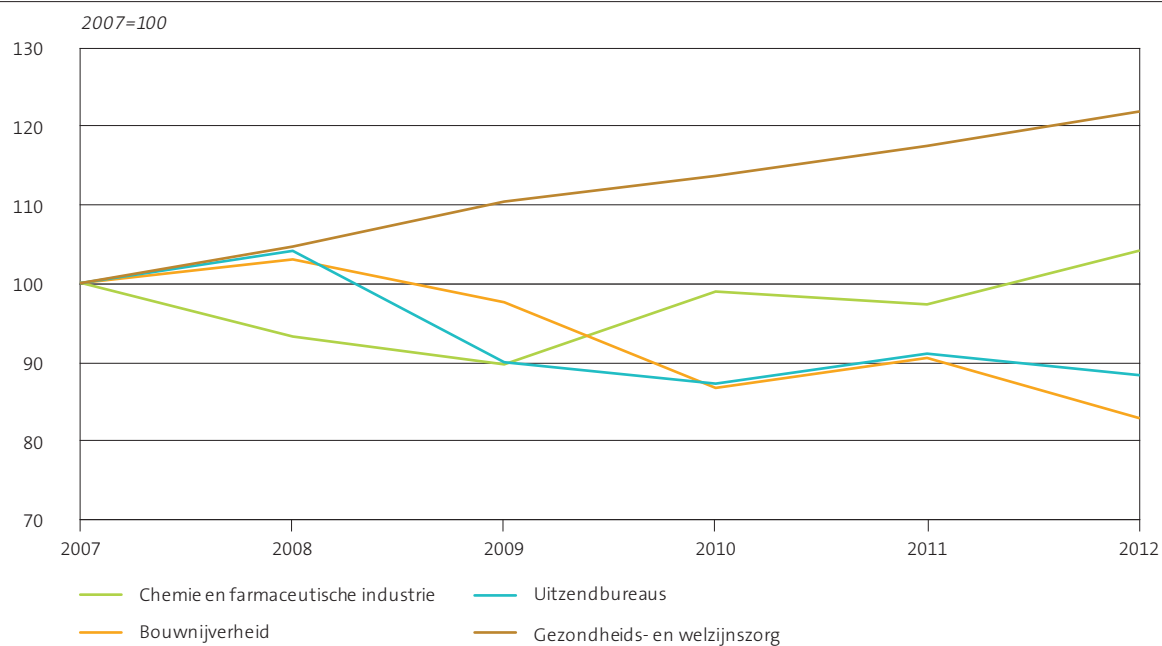
De winst van niet-financiële vennootschappen daalde in 2012 met 5 miljard naar 110 miljard euro. Deze bescheiden daling is toe te schrijven aan een lager resultaat van buitenlandse dochters. In 2009 was de winst van niet-financiële vennootschappen nog ver teruggezaakt. In de jaren daarna volgde herstel, maar de recordwinst uit 2007 van 116 miljard euro is nog niet geëvenaard. De winst van financiële vennootschappen liep in 2012 flink terug en is met 18 miljard euro bijna gehalveerd ten opzichte van 2007. Vooral de in het buitenland behaalde winst is sinds het uitbreken van de kredietcrisis sterk gedaald.

11 duizend faillissementen uitgesproken

Meeste faillissementen in handel en bouw

In 2012 zijn er ruim 11 duizend faillissementen uitgesproken. Dit zijn er 18 procent meer dan in 2011 en ruim 40 procent meer dan in 2007. Niet eerder werden in één jaar zoveel faillissementen geregistreerd. In nagenoeg alle bedrijfstakken steeg het aantal faillissementen. De meeste werden uitgesproken in de handel, maar ook de bouw werd hard getroffen. Daar gingen meer dan 1 200 bedrijven failliet, ruim 35 procent meer dan in 2011. Alleen in de horeca nam het aantal faillissementen licht af, na een forse stijging in 2011.

Toegevoegde waarde bedrijfstakken

Winsten vennootschappen

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
<i>mld euro</i>						
Niet-financiële vennootschappen						
Nettowinst vóór belasting	115,9	108,8	82,7	105,4	114,9	110,1
w.o.						
winst buitenlandse dochters	35,2	31,3	19,6	35,7	38,8	34,7
Financiële vennootschappen (excl. bijz. fin. inst.)						
Nettowinst vóór belasting	30,2	11,7	11,6	20,5	24,0	17,7
w.o.						
winst buitenlandse dochters	18,8	-1,3	4,3	7,3	12,3	7,8

11

Overheid

Overheidstekort gedaald tot 4,1 procent

- Overheidsschuld gestegen tot boven 70 procent bbp
- Uitgaven sinds 2008 hoger door stijging uitkeringen en zorguitgaven
- Gelijkblijvende rentelasten ondanks hogere schuld

Op elke uitgegeven euro bijna 10 cent tekort

Ook in 2012 kon de overheid haar uitgaven niet dekken uit de lopende inkomsten. Op elke uitgegeven euro kwam ze bijna 10 cent tekort. Het overheidstekort bedroeg 4,1 procent van het bbp. Door de verslechterde economische situatie was dit hoger dan verwacht. In de Miljoenennota 2013 werd nog uitgegaan van 3,8 procent van het bbp. Door het tekort steeg de schuld met bijna 6 procentpunt tot 71,2 procent van het bbp. Vanaf 2009 voldoen overheidstekort en -schuld niet meer aan de EMU-normen van respectievelijk 3 en 60 procent van het bbp. In 2009 sloeg het overschot in één klap om naar een tekort van 5,6 procent van het bbp. Nadien is het tekort elk jaar teruggelopen.

Uitgavenquote sinds 2008 fors gestegen

De hoge tekorten zijn veroorzaakt doordat de overheidsuitgaven in 2009 fors zijn toegenomen en zich de jaren daarna stabiliseerden. De inkomsten vielen in 2009 juist terug vanwege de kredietcrisis en herstelden zich de jaren daarna maar langzaam. In 2012 waren zij weer terug op het niveau van 2008. De inkomsten als percentage van het bbp zijn sinds 2008 gedaald, terwijl de uitgavenquote sinds 2008 met 4 procentpunt steeg tot boven de 50 procent van het bbp. Deze stijging komt grotendeels door de toegenomen uitkerings- en zorglasten, die bijna de helft van de overheidsuitgaven uitmaken. Zij stegen vanaf 2008 met 23 miljard euro, de overige uitgaven maar 4 miljard euro. De kostenstijgingen hangen mede samen met de vergrijzing, die leidt tot meer AOW-uitkeringen en hogere zorguitgaven.

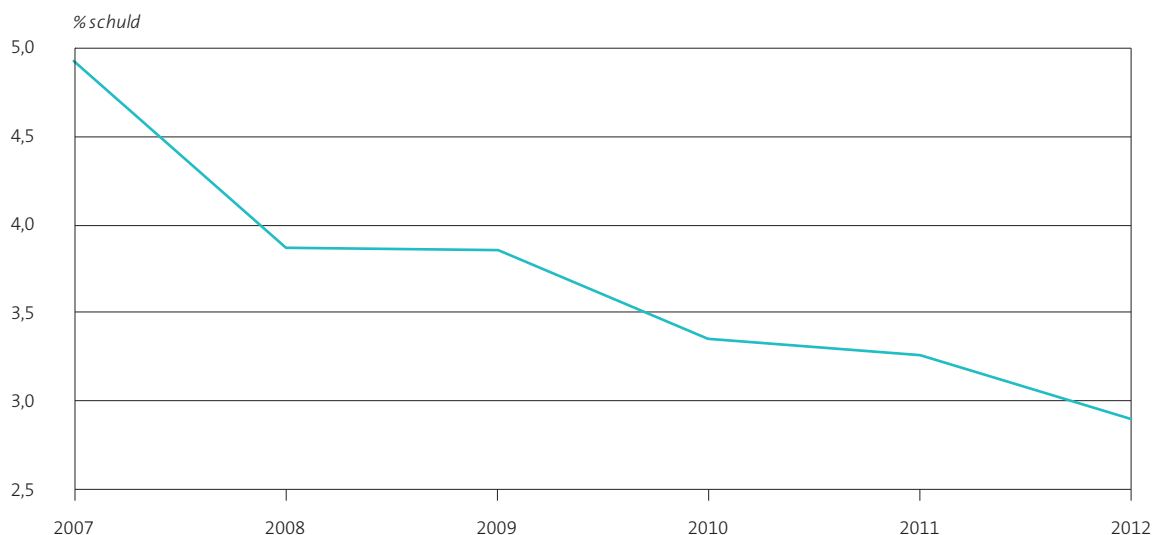
Lage rentelasten al enkele jaren grote meevaller

Lage rente maskeert hoge schuld

De lage rente op staatsobligaties vormt al enkele jaren een meevaller voor de Nederlandse overheid. Ondanks de fors hogere schuld zijn de rentelasten de afgelopen jaren niet toegenomen. De verhouding tussen de totale rentelasten en de totale schuld nam hierdoor af van bijna 5 procent in 2007 tot 2,9 procent in 2012. Deze verhouding weerspiegelt het gemiddelde rentepercentage waartegen de overheid heeft

geleend. De huidige marktrente is zelfs nog een stuk lager, waardoor een stijgende schuld op korte termijn niet hoeft te leiden tot hogere uitgaven. Op langere termijn kunnen de lasten echter sterk toenemen, mocht de rente gaan stijgen. Een stijging van de rente met 1 procentpunt bij gelijkblijvende schuld zou een lastenverhoging van 4 miljard euro betekenen.

Rentelasten overheid

Overheidstekort en -schuld

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
<i>mln euro</i>						
Overheidssaldo (EMU)	1 048	3 073	-32 074	-30 118	-27 009	-24 405
Overheidsschuld (EMU)	258 982	347 525	348 284	371 784	394 197	427 515
<i>% bbp</i>						
Overheidssaldo (EMU)	0,2	0,5	-5,6	-5,1	-4,5	-4,1
Overheidsschuld (EMU)	45,3	58,5	60,8	63,1	65,5	71,2
Inkomsten	45,4	46,7	45,8	46,1	45,4	46,4
Uitgaven	45,3	46,2	51,4	51,2	49,8	50,4

12

Internationale vergelijking

Economie blijft achter bij Duitsland

- Economische krimp in eurozone
- Nederlandse economie krimpt harder dan gemiddeld
- Werkloosheid in Nederland betrekkelijk laag

Economie eurozone stagneert

In 2012 kromp de economie van de eurozone met 0,6 procent. De Nederlandse economie deed het met 1,0 procent krimp nog slechter. Het verschil wordt voornamelijk veroorzaakt door de zwakke binnenlandse vraag, die mede veroorzaakt wordt door een gebrek aan vertrouwen. Tussen 1985 en 2011 was het Nederlandse consumentenvertrouwen vrijwel altijd hoger dan gemiddeld in het eurogebied. In 2011 is het vertrouwen hier echter snel afgenomen en schommelt sinds eind 2011 rond het gemiddelde van de eurozone. De economie van de VS, de grootste in de wereld, lijkt zich te herstellen. In 2012 groeide deze met 2,2 procent. Ook de Japanse economie groeide, met 1,9 procent. De overige Aziatische landen groeiden met ongeveer 7 procent. Hiermee waren deze landen in 2012 belangrijke motoren van de wereldeconomie.

Wereldwijde groei vooral door Azië

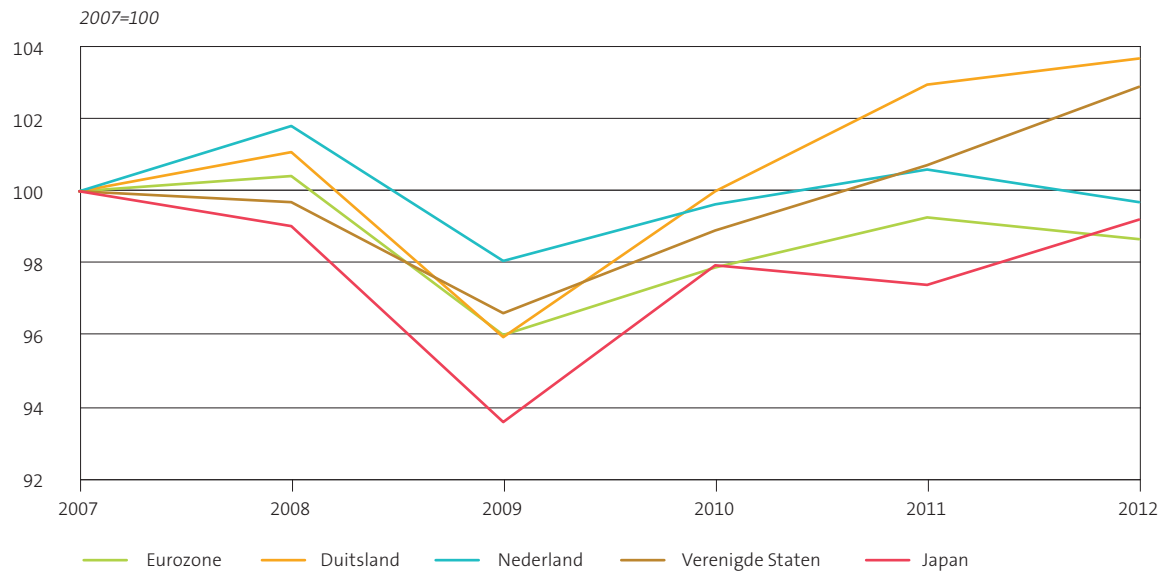
Nog wel bescheiden groei in Duitsland

Duitsland, de grootste economie in de eurozone en de belangrijkste handelspartner van Nederland, liet in 2012 een bescheiden groei van 0,7 procent zien. Sinds het dieptepunt van de recessie in 2009 is de Duitse economie veel sneller gegroeid dan de Nederlandse. Daar zijn enkele redenen voor. Ten eerste groeit de Duitse uitvoer sneller dan de Nederlandse. Verder hoeven in Duitsland minder verstrekkende maatregelen genomen te worden vanwege gunstigere overheidsfinanciën. Ten slotte stijgen de huizenprijzen in Duitsland, terwijl die in Nederland dalen. Binnen de eurozone lieten naast Duitsland ook Ierland, Luxemburg en Oostenrijk een bescheiden groei zien. De economische krimp was het sterkst in Griekenland en Portugal.

Werkloosheid in eurolanden loopt sterk uiteen

Door de economische teruggang steeg de werkloosheid in de eurozone van 7,6 procent in 2007 naar 11,4 procent in 2012, het hoogste punt sinds decennia. Behalve in Duitsland is de werkloosheid in alle eurolanden opgelopen. Duitsland profiteert waarschijnlijk van de lage kostenontwikkeling en arbeidsmarkthervormingen in de voorbije tien jaar. De Nederlandse werkloosheid steeg naar 5,3 procent (volgens internationale definities), iets onder die in Duitsland. De Amerikaanse werkloosheid daalde naar 8,1 procent. In de zuidelijke eurolanden en Ierland steeg de werkloosheid de afgelopen jaren het snelst. Vooral de jeugdwerkloosheid heeft in Zuid-Europa dramatische vormen aangenomen. In Spanje en Griekenland is meer dan de helft van de jongeren in de beroepsbevolking werkloos.

Economische groei, internationaal

Werkloosheid 15 tot 75 jaar, internationale definitie

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
% van de beroepsbevolking						
Eurozone w.o.	7,6	7,6	9,6	10,1	10,2	11,4
Nederland	3,6	3,1	3,7	4,5	4,4	5,3
Duitsland	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5
Frankrijk	8,4	7,8	9,5	9,7	9,6	10,3
Ierland	4,7	6,4	12,0	13,9	14,7	14,8
Portugal	8,9	8,5	10,6	12,0	12,9	15,7
Griekenland	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	20,0
Spanje	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7	25,0
Japan	3,9	4,0	5,1	5,1	4,6	4,6
Verenigde Staten	4,6	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1

Bron: Eurostat

13

Financiële markten

Financiële markten in ban eurocrisis

- ECB herstelt vertrouwen
- Euro zakt weg en veert terug
- Positief rendement op aandelen

Herstel aandelenkoersen

In de eerste helft van 2012 werden de financiële markten beheerst door de grote overheidsschulden en begrotingstekorten in de VS en Europa en de vrees voor het uiteenvallen van de eurozone. Naast de kredietwaardigheid van Griekenland en Portugal raakte ook die van Spanje en Italië in het geding. De onrust uitte zich door hoge rentes voor staatsobligaties van deze landen. In Nederland daalde deze kapitaalmarktrente echter sterk. Het renteverschil tussen Nederlandse en Portugese staatsobligaties bereikte in maart een recordhoogte van 27 procentpunt. Medio 2012 gaf de president van de Europese Centrale Bank de garantie de euro onder alle omstandigheden te zullen redden. Dat veranderde het sentiment en daarop daalde ook de rente in de zuidelijke eurolanden. Eind 2012 bereikte de rente op Nederlandse staatsobligaties een historisch laag niveau van 1,6 procent.

Euro door een dal

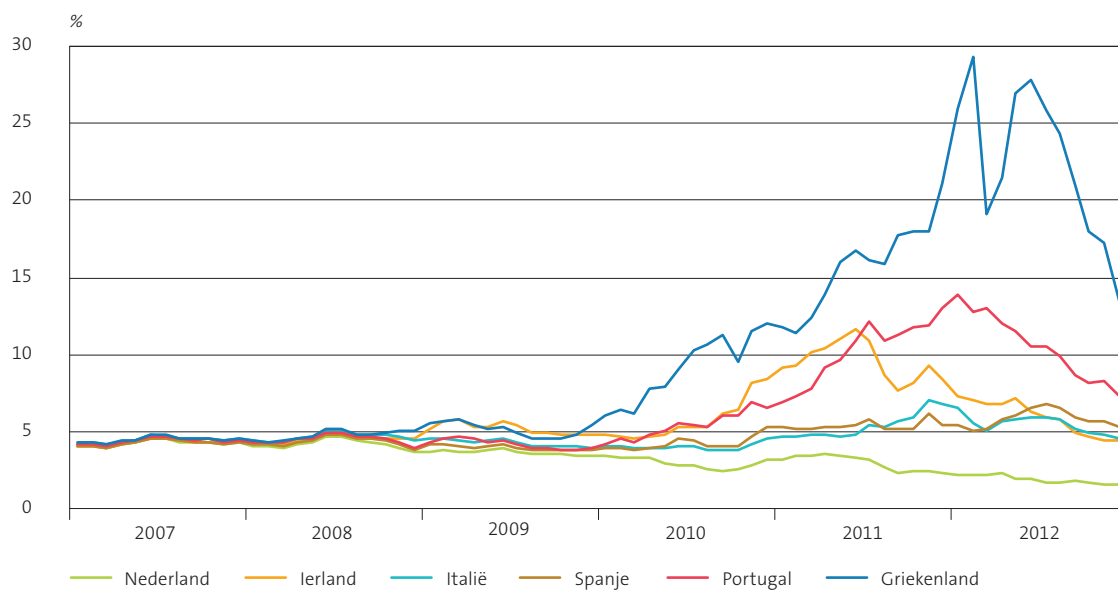
De euro daalde in de eerste helft van 2012 sterk in waarde ten opzichte van de belangrijkste andere valuta's. De waarde van één euro bedroeg in juli 1,21 Amerikaanse dollar. Sinds het uitbreken van de crisis in 2007 was de koers niet zo laag geweest. De waardedaling weerspiegelde de angst voor het uiteenvallen van de eurozone. Ook de zwakke economische ontwikkeling in de eurolanden drukte de koers. Na juli zat de euro weer in de lift. Aan het einde van het jaar was de munt 1,32 dollar waard en daarmee terug op het niveau van februari-april 2012.

Hoogste koerswinsten in opkomende landen

Aandelenbeurzen op winst

De vrees voor het uiteenvallen van de eurozone was ook te merken op de Nederlandse aandelenmarkt die in de eerste helft van 2012 dalende koersen liet zien. In juni stond de AEX 9 procent onder de eindstand van 2011. Door het iets kalmere vaarwater waarin de euro halverwege het jaar terecht kwam, liepen de beurskoersen op. Per saldo boekte de AEX in 2012 een winst van ruim 10 procent. In 2011 was er nog een verlies van 12 procent. Ook buiten Nederland deden de aandelenmarkten het in 2012 goed. Het rendement op de MSCI-wereldindex was 13 procent. De hoogste koerswinsten werden behaald op de beurzen van opkomende landen zoals China en India (gemiddeld +19 procent).

Rente op tienjaars staatsobligaties, maandgemiddelden

Bron: DNB

Koerswinst aandelen en valutakoersen

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Koerswinst aandelen (%)						
AEX-index	4	-52	24	6	-12	10
Midkap-index	-3	-52	55	25	-27	14
MSCI-World	3	-40	19	8	-8	13
Valutakoersen, ultimo						
Euro/dollar	1,47	1,39	1,44	1,34	1,29	1,32
Euro/yen	165	126	133	109	100	114

Bron: DNB

14

Veiligheid

Onveiligheid neemt af

- Onveiligheidsgevoelens én slachtofferschap van criminaliteit nemen af
- Daling het sterkst tussen 2005 en 2008
- Vandalisme sinds 2009 fors gedaald

Eén op de vijf slachtoffer van veel voorkomende criminaliteit

In 2012 voelde ruim één op de drie Nederlanders van 15 jaar en ouder zich wel eens onveilig. Eén op de vijf werd daadwerkelijk slachtoffer van veel voorkomende criminaliteit, zoals geweld, vermogensdelicten of vandalisme. Vergeleken met 2005 zijn Nederlanders zich daarmee én minder onveilig gaan voelen én zijn ze feitelijk ook minder geconfronteerd met criminaliteit. Het gevoel van onveiligheid is met bijna een kwart gedaald en het feitelijke slachtofferschap met ruim een kwart.

Forse afname tussen 2005 en 2008

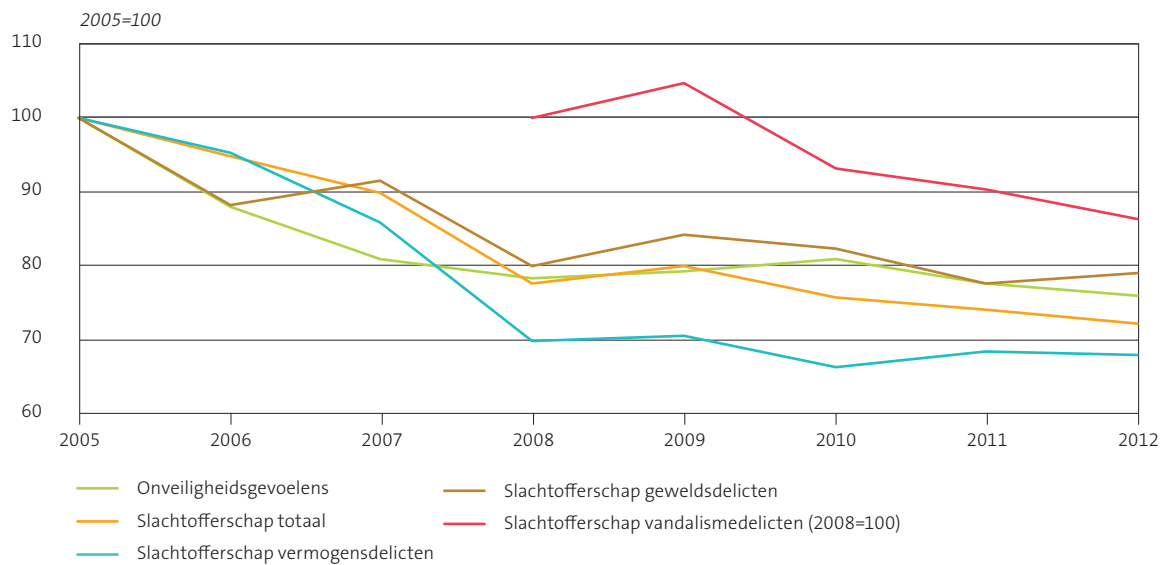
Onveiligheidsgevoelens en slachtofferschap zijn vooral in de periode 2005-2008 fors afgenomen. Het aandeel Nederlanders dat zich wel eens onveilig voelde en het aandeel dat in totaal slachtoffer werd, daalde tussen 2005 en 2008 met 22 procent. Het slachtofferschap van vermogensdelicten – woning-inbraak, fietsdiefstal, autokraken en -diefstal, zakkenrollerij of beroving – nam het meest af. Maar ook van geweldsdelicten zoals seksueel geweld, mishandeling en bedreiging, werden in de periode 2005-2008 naar verhouding aanzienlijk minder personen slachtoffer.

Vooraf sterke daling van aandeel slachtoffers vermogensdelicten

Veel minder vandalisme sinds 2009

Na 2008 zijn zowel de onveiligheidsgevoelens als het slachtofferschap van vermogensdelicten en geweldsdelicten met 1 à 2 procent nauwelijks verder gedaald. De afname van het totale slachtofferschap in deze periode is voor een groot deel toe te schrijven aan de vandalisme-delicten die vanaf 2009 sterk terugliepen. Het gaat dan om vernieling aan voertuigen en beschadiging van woning, tuin en andere persoonlijke bezittingen.

Onveiligheidsgevoelens en slachtofferschap criminaliteit, personen van 15 jaar en ouder

Bron: CBS en ministerie van Veiligheid en Justitie

15

Opinies

Kiezersoordeel verscherpt

- Afnemende steun voor beleid opeenvolgende regeringen
- Draagvlak hypotheekrenteaftrek slinkt
- Meerderheid kiezers voor kleinere inkomensverschillen

Kiezer in 2012 kritischer over regeringsbeleid

Rondom de verkiezingen van 2006, 2010 en 2012 werd het Nationaal Kiezersonderzoek gehouden. Uit dit onderzoek blijkt dat het electoraat in 2006 positiever was over het gevoerde beleid dan in de jaren daarna. Zo vond 43 procent van de stemgerechtigden in 2006 dat het beleid gunstig was voor de economische toestand. De jaren daarna is het oordeel omgeslagen. In 2010 was nog maar 20 procent positief op dit punt en in 2012 was het 17 procent. Ook over het werkgelegenheidsbeleid werden kiezers kritischer. Slechts één op de tien meende in 2012 dat dit beleid gunstig is geweest. In 2006 was dat aandeel vier keer zo hoog.

Kwart electoraat wil lagere belastingen, desnoods ten koste van voorzieningen

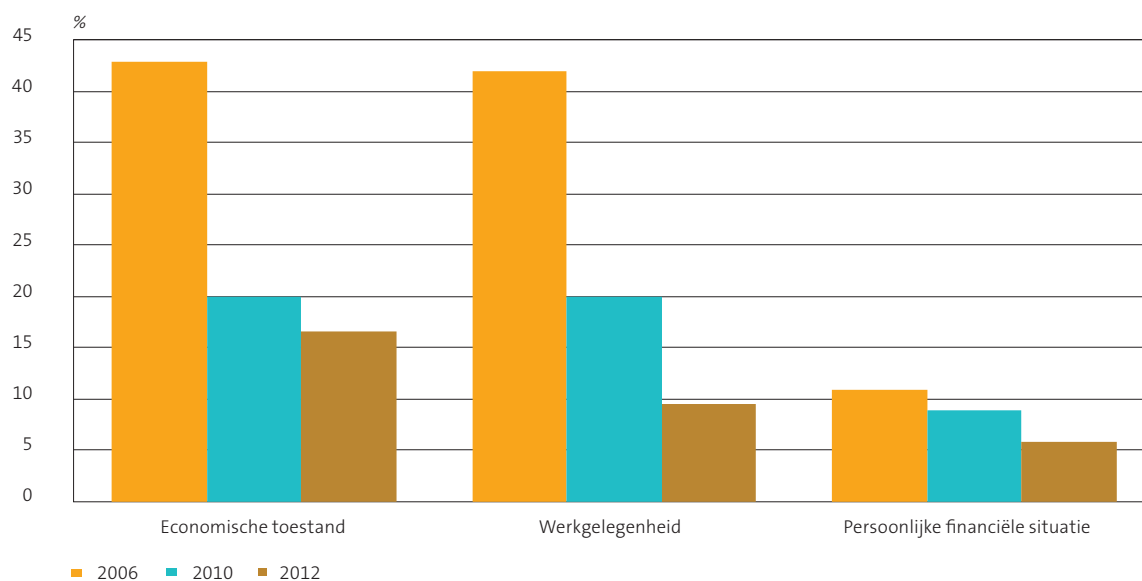
Steun voor hypotheekrenteaftrek afgenomen

In 2012 pleitte één op de drie stemgerechtigden voor een volledige afschaffing van de hypotheekrenteaftrek. De rest wilde deze behouden. In 2006 was nog ruim 80 procent voor het behoud van de aftrek. Het aandeel stemgerechtigden dat vindt dat meer geld naar ontwikkelingshulp moet, wordt in rap tempo kleiner. In 2012 onderschreef nog maar 22 procent van de kiezers deze stelling, tegen bijna de helft in 2006.

Bijna drie op de vijf kiezers willen kleinere inkomensverschillen

Bijna 60 procent van de kiezers gaf in 2012 aan dat de inkomensverschillen kleiner moeten worden. Dat is nog altijd een ruime meerderheid, maar deze slinkt want in 2006 was het 68 procent. Wel waren in 2012 iets meer kiezers voorstander van belastingverlaging dan in 2006. Opvallend is verder dat het aandeel kiezers dat mensen met een goed pensioen wil laten meebetalen aan de AOW niet veranderde sinds 2006.

Aandeel electoraat dat het regeringsbeleid als gunstig beoordeeld voor...

Bron: CBS en SKON

Mening van het electoraat over politieke kwesties

	2006	2010	2012
% (helemaal) mee eens			
Verlaag de belastingen ook als dat ten koste gaat van voorzieningen	23	24	27
Het belastingvoordeel van de hypotheekrenteaftrek moet worden afgeschaft	18	23	32
Mensen met een goed pensioen moeten gaan meebetalen aan de aow	39	35	38
Nederland moet meer geld uitgeven aan ontwikkelingshulp	47	28	22
De inkomensverschillen moeten kleiner worden	68	62	58

Bron: CBS en SKON

Gebeurtenissen in 2012

Januari	Het jaar begint met de warmste nieuwjaarsdag ooit: 12,9 graden in De Bilt.
Februari	Het is de koudste februari sinds 1996. Desalniettemin meldt voorzitter Wiebe Weling van de Vereniging de Friesche Elfsteden op 8 februari: <i>'It giet net oan.'</i>
Maart	Het tijdelijk noodfonds van de eurolanden (EFSF) verstrekt ruim 109 miljard euro voor noodleningen aan Griekenland. Eerder was hieruit al 83 miljard euro toegezegd aan Portugal en Ierland. Na nieuwe ramingen van het Centraal Planbureau (CPB) willen CDA, VVD en gedoogpartner PVV minimaal 9 miljard euro extra bezuinigen om zo in 2013 te kunnen voldoen aan de Europese eis om het overheids-tekort niet boven de 3 procent van het bbp te laten komen. De onderhandelaars trekken zich terug in het Catshuis om deze bezuinigingen voor te bereiden.
April	De PVV trekt zich, na zeven weken onderhandelen, op 21 april terug uit de onderhandelingen. Daarmee komt ook een einde aan de gedoogsteun van de PVV aan het minderheidskabinet Rutte I. Twee dagen later biedt premier Rutte het ontslag van zijn VVD-CDA-kabinet aan bij koningin Beatrix en worden nieuwe verkiezingen uitgeschreven. D66, GroenLinks en ChristenUnie pakken samen met de coalitie de handschoenen op en stellen in het zogenaamde lente-akkoord een bezuinigingspakket samen van 12 miljard euro.
Mei	In Frankrijk wint François Hollande de presidentsverkiezingen van Nicolas Sarkozy. Vladimir Poetin gaat op 7 mei zijn derde termijn in als president van Rusland.
Juni	Spanje vraagt financiële hulp aan de eurolanden en krijgt 100 miljard euro steun toegezegd. In eerste instantie neemt het land hier 37 miljard euro van aan.
Juli	De euro bereikt een dieptepunt ten opzichte van de dollar. Een euro is dan nog maar 1,21 dollar waard. De Duitse kapitaalmarktrente staat op 1,25 procent, het laagste niveau van 2012. De Spaanse en Italiaanse rentes bereiken juist hun hoogste waarden, 7,7 respectievelijk 6,7 procent. Op 26 juli verklaart Mario Draghi, de president van de Europese Centrale Bank: <i>'Within our mandate, the ECB is ready to do whatever it takes to preserve the euro. And believe me, it will be enough.'</i> Dat blijken magische woorden. Het vertrouwen in de euro komt terug en de Spaanse en Italiaanse rentes zakken onmiddellijk. Eind juli staat de koers van de Amsterdamse beurs weer boven de 300 punten en komt daar de rest van het jaar niet meer onder.

- Augustus** Op 12 augustus draagt zwemster Ranomi Kromowidjojo namens Nederland de vlag bij de sluitingsceremonie van de Olympische Spelen in Londen. Zij behaalde twee gouden medailles en een zilveren. In totaal wonnen de Nederlandse atleten in Londen 6 gouden, 6 zilveren en 8 bronzen medailles.
- September** Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer op 12 september wordt de VVD de grootste partij (41 zetels), gevolgd door de PvdA met 38 zetels. Voor het eerst sinds 1998 halen twee partijen weer een meerderheid in de Tweede Kamer. In de Eerste Kamer hebben VVD en PvdA echter geen meerderheid.
- Oktober** Begin oktober vergadert het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM) voor het eerst. Het ESM zal vanaf midden 2013 het tijdelijk noodfonds van de Eurolanden, het EFSF vervangen. Met de komst van het ESM wordt het maximaal uitleenbare bedrag verhoogd van 440 tot 700 miljard euro. Inmiddels is hiervan al 292 miljard euro toegezegd aan Spanje, Ierland, Portugal en Griekenland.
- November** Op 5 november staat het VVD-PvdA-kabinet Rutte II op het bordes met koningin Beatrix.
- Op 6 november wordt Barack Obama herverkozen als president van de Verenigde Staten.
- December** Het havenbedrijf Rotterdam meldt een nieuw record. Nog nooit waren in de Rotterdamse haven zoveel goederen overgeslagen als in 2012. In totaal passeerden 442 miljoen ton goederen de haven, een groei van 1,7 procent ten opzichte van vorig jaar. De groei zat vooral in olie en olieproducten.

